

1. ภาพรวม

1.1 อาเซียนมีเป้าหมายจะก้าวไปสู่การเป็นประชาคมอาเซียนในปี 2558 (ค.ศ. 2015) ที่ประกอบด้วยสามเสาหลัก ได้แก่ การเมืองและความมั่นคง เศรษฐกิจ และสังคมและวัฒนธรรม วิสัยทัศน์ร่วมของผู้นำอาเซียน คือ **การสร้างประชาคมอาเซียนที่มีขีดความสามารถในการแข่งขันสูง มีกฎเกณฑ์กติกาที่ชัดเจน และมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง** โดยเมื่อปี 2551 ได้มีการจัดทำแผนงานการจัดตั้งประชาคมอาเซียน (Roadmap) ในทั้งสามเสาหลัก ทั้งนี้ เป้าหมายหลักของการรวมตัวเป็นประชาคมอาเซียน คือการสร้างประชาคมที่มีความแข็งแกร่ง สามารถสร้างโอกาสและรับมือสิ่งท้าทายทั้งด้านการเมืองความมั่นคง เศรษฐกิจ และภัยคุกคามรูปแบบใหม่ โดยให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีและสามารถประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้อย่างสะดวกมากยิ่งขึ้น และประชาชนในอาเซียนมีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

1.2 ต่อมาในปี 2552 ไทยได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อมโยงในภูมิภาคอาเซียน (ASEAN Connectivity) เพื่อเสริมสร้างความเป็นปึกแผ่นของประชาคมอาเซียน และนำไปสู่การเป็นประชาคมอาเซียน ในปี พ.ศ. 2558 (ค.ศ. 2015) อีกทั้งเพื่อส่งเสริมความสามารถในการแข่งขันของอาเซียนในเวทีโลก

1.3 นอกจากการสร้างประชาคมอาเซียนที่เข้มแข็งแล้ว อาเซียนยังให้ความสำคัญกับการสร้างความสัมพันธ์กับนอกภูมิภาค โดยมีเป้าหมายที่จะรักษาความเป็นศูนย์กลางของอาเซียนในสถาปัตยกรรมในภูมิภาค และเพิ่มบทบาทของอาเซียนในเวทีโลก

2. การดำเนินการเพื่อรวมตัวเป็นประชาคมอาเซียนในปี 2558

2.1 สามเสาหลักของประชาคมอาเซียน

2.1.1 ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน มีเป้าหมายที่สำคัญ ได้แก่ 1) มีกติกาและมีการพัฒนา ค่านิยมและบรรทัดฐานร่วมกัน โดยยึดมั่นหลักการของการไม่แทรกแซงกิจการภายในและการส่งเสริมค่านิยมของประชาคมควบคู่กันไป 2) มีความเป็นเอกภาพ ความสงบสุข และความแข็งแกร่ง พร้อมทั้งมีความรับผิดชอบร่วมกัน เพื่อแก้ไขปัญหาความมั่นคงที่ครอบคลุมในทุกมิติ เพื่อส่งเสริมให้อาเซียนพึ่งพาอาศัยกลไกของตนเองมากขึ้นในการแก้ไขปัญหาและความท้าทายต่าง ๆ ในภูมิภาค และ 3) มีพลวัตและมีปฏิสัมพันธ์กับนอกภูมิภาคอาเซียน

2.1.2 ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน มีเป้าหมายการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ ได้แก่ 1) การเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียวสำหรับประชากร 600 ล้านคนในอาเซียน โดยมีการเคลื่อนย้ายสินค้า บริการ การลงทุนและบุคลากรวิชาชีพต่าง ๆ อย่างสะดวกมากขึ้น และมีการไหลเวียนอย่างเสรียิ่งขึ้นสำหรับเงินทุน 2) การสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของอาเซียน โดยให้ความสำคัญกับประเด็นด้านนโยบายที่จะช่วยส่งเสริมการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ 3) การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน โดยการพัฒนา SMEs และการเสริมสร้างขีดความสามารถผ่านโครงการต่าง ๆ เช่น โครงการริเริ่มเพื่อการรวมกลุ่มของอาเซียน (Initiative for ASEAN Integration: IAI) เพื่อลดช่องว่างการพัฒนาทางเศรษฐกิจ และ 4) การบูรณาการเข้ากับเศรษฐกิจโลก โดยเน้นการปรับประสานนโยบายเศรษฐกิจของอาเซียนกับประเทศภายนอกภูมิภาค เพื่อให้อาเซียนมีท่าทีร่วมกันอย่างชัดเจน รวมทั้งส่งเสริมการสร้างเครือข่ายในด้านการผลิต/จำหน่ายภายในภูมิภาคให้เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลก

2.1.3 ประชาคมสังคมและวัฒนธรรม มีเป้าหมายให้อาเซียนเป็นประชาคมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง สังคมที่เอื้ออาหารและแบ่งปัน ประชากรอาเซียนมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีและมีการพัฒนาในทุกด้านเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ส่งเสริมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน รวมทั้งส่งเสริมอัตลักษณ์ของอาเซียน โดยให้ความสำคัญกับการดำเนินการใน 6 สาขา ได้แก่ การพัฒนามนุษย์ การคุ้มครองและสวัสดิการสังคม สิทธิและความยุติธรรมทางสังคม ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม การสร้างอัตลักษณ์อาเซียน และการลดช่องว่างทางการพัฒนา

2.2 ความเชื่อมโยง อาเซียนได้จัดทำแผนแม่บทว่าด้วยความเชื่อมโยงระหว่างกันในอาเซียน (ASEAN Master Plan on ASEAN Connectivity) ในปี 2553 เพื่อเป็นกรอบในการร่วมมือในการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างกันใน 3 มิติ คือ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านกฎระเบียบ และความเชื่อมโยงระหว่างประชาชน โดยความเชื่อมโยงดังกล่าวจะเน้นอาเซียนในเบื้องต้น และจะเป็นพื้นฐานในการเชื่อมโยงไปภูมิภาคต่าง ๆ อาทิ เอเชียตะวันออก เอเชียใต้ และอื่น ๆ ต่อไป

3. ความสัมพันธ์กับนอกภูมิภาค

3.1 การรักษาความเป็นศูนย์กลางของอาเซียนในโครงสร้างสถาปัตยกรรมในภูมิภาค เพื่อให้อาเซียนเป็นผู้ขับเคลื่อนกรอบความร่วมมือต่าง ๆ ในภูมิภาค ได้แก่ ASEAN+1 ASEAN+3 East Asia Summit (EAS) และ ASEAN Regional Forum (ARF) ทั้งนี้ อาเซียนสามารถผลักดันให้กรอบความร่วมมือต่าง ๆ เกิดประโยชน์สูงสุดกับอาเซียน

3.2 การเพิ่มบทบาทของอาเซียนในเวทีโลก อาเซียนมีส่วนร่วมในการประชุม G20 อย่างต่อเนื่อง และมีการประชุมระหว่างผู้นำอาเซียนกับเลขาธิการสหประชาชาติอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งได้จัดทำความเป็นหุ้นส่วนรอบด้านกับสหประชาชาติ (ASEAN-UN Comprehensive Partnership) โดยส่งเสริมความร่วมมือในประเด็นที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน นอกจากนี้ ผู้นำอาเซียนได้ลงนาม Bali Declaration on the ASEAN Community in the Global Community of Nations (Bali Concord III) เพื่อแสดงเจตนารมณ์ของอาเซียนที่จะมีบทบาทสร้างสรรค์ในเวทีโลกมากขึ้น และผลักดันให้อาเซียนมีท่าทีที่สอดคล้องและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมากขึ้นในประเด็นที่ประเทศสมาชิกอาเซียนให้ความสำคัญ และล่าสุด ในการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 21 เมื่อวันที่ 18 พฤศจิกายน 2555 ผู้นำอาเซียนได้รับรอง Bali Concord III Plan of Action เพื่อวางแนวทางการดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว

4. ภาพรวมพัฒนาการในอาเซียน

- การสร้างประชาคมอาเซียน อาเซียนให้ความสำคัญกับการเร่งรัดการปฏิบัติตามแผนการดำเนินงานสู่ประชาคมอาเซียนในทั้งสามเสา เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการสร้างประชาคมอาเซียนในปี 2558 โดยเฉพาะการเร่งรัดการรวมตัวทางเศรษฐกิจ เพื่อส่งเสริมการเจริญเติบโตภายในภูมิภาคเป็นหลัก และลดการพึ่งพาเศรษฐกิจโลกที่ผันผวนในขณะเดียวกัน ก็ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้มีความเสมอภาคกันระหว่างสมาชิกมากขึ้น ทั้งนี้ ในการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 21 ผู้นำอาเซียนได้ตกลงที่จะกำหนดวันที่อาเซียนจะเป็นประชาคมอาเซียนอย่างเป็นทางการในวันที่ 31 ธันวาคม 2558

- การขยายการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจในภูมิภาค ผู้นำอาเซียนและประเทศคู่เจรจา FTA ของอาเซียน 6 ประเทศ (จีน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ อินเดีย ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์) ได้ประกาศเริ่มการเจรจา RCEP อย่างเป็นทางการในช่วงการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 21 โดย RCEP จะเป็น FTA ระดับภูมิภาคที่ครอบคลุมตลาดครึ่งหนึ่งของโลก

- **การบริหารจัดการภัยพิบัติ** อาเซียนได้จัดตั้งศูนย์ประสานงานอาเซียนสำหรับความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมในการจัดการภัยพิบัติ (AHA Center) ที่กรุงจาการ์ตา เพื่อเป็นกลไกกลางในการประสานข้อมูลเกี่ยวกับการเกิดภัยพิบัติในภูมิภาคและการให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศที่ประสบภัยพิบัติ นอกจากนี้ ไทยจะเป็นเจ้าภาพร่วมกับสาธารณรัฐเกาหลีจัด ARF Disaster Relief Exercise 2013 (DiREx 2013) ในเดือนพฤษภาคม 2556 เพื่อฝึกซ้อมการรับมือกับเหตุการณ์ภัยพิบัติที่อาจเกิดขึ้นในภูมิภาค
- **สิทธิมนุษยชน** ที่ประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 21 ได้รับรองปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (ASEAN Human Rights Declaration) ซึ่งถือเป็นก้าวสำคัญของอาเซียนในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในภูมิภาคและสะท้อนเจตนารมณ์ทางการเมืองของประเทศสมาชิกอาเซียนในการยึดมั่นหลักการสิทธิมนุษยชนซึ่งถือเป็นค่านิยมสากล
- **สถาบันอาเซียนเพื่อสันติภาพและความสมานฉันท์ (ASEAN Institute for Peace and Reconciliation - AIPR)** ในการประชุมสุดยอด ครั้งที่ 21 ได้มีการเปิดตัวสถาบันอาเซียนเพื่อสันติภาพและความสมานฉันท์ ซึ่งเป็นองค์กรที่มีความสัมพันธ์กับอาเซียน (Track II) โดยมีหน้าที่หลักในการดำเนินการศึกษาวิจัยเรื่องสันติภาพ การจัดการความขัดแย้ง และการแก้ไขความขัดแย้ง
- **ศูนย์ทุ่นระเบิดภูมิภาคอาเซียน (ASEAN Regional Mine Action Center - ARMAC)** ผู้นำอาเซียนเห็นชอบให้มีการจัดตั้งศูนย์ดังกล่าวเพื่อส่งเสริมความร่วมมือในระดับภูมิภาคและระดับนานาชาติ โดยมีเป้าหมายให้ภูมิภาคอาเซียนปราศจากทุ่นระเบิดและวัตถุระเบิดที่หลงเหลือจากสงคราม รวมทั้งป้องกันและแก้ไขปัญหาด้านมนุษยธรรมอันเกิดจากทุ่นระเบิด

กลุ่มงานนโยบาย
กรมอาเซียน
พฤศจิกายน 2555